

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Riksantikvarieämbetets byggnadsregister, www.raa.se, Kungsängens kyrka (Stockholms-Näs kyrka), upprättat av Nils Olsson 1996-11-20

Beskrivning över kyrkorna samt några äldre herresäten och herrgårdar i Upplands-Bro Kommun, Stockholms-Näs Hembygdsförening, Kungsängen, 1953

Gabriele Prenzlau-Enander, Upplands-Bro kulturhistorisk miljöer, Uddevalla, 1991

Börje Sandén, Det hände i Upplands-Bro, Borås, 1984

Sveriges kyrkor, Uppland, Band VII, Häfte 1, Bro Härad av Armin Tuulse, Stockholm, 1956

Upplands kyrkor, Del XV, Kungsängens kyrka av Bonzo Berggren, Katrineholm, 1985

Upplands kyrkor, 189, Kungsängens kyrka av Bonzo Berggren, andra upplagan reviderad av B.I. Kilström, Eskilstuna, 1995

Stockholms län museums arkiv

Länsstyrelsen i Stockholms läns arkiv

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1200-talets första hälft	Kyrka uppförs.	Raä
1200-1249	Dopfont med cuppa av kalksten och fot av sandsten med uttömningshål tillverkas.	Raä. SvK.
1200-1240	Triumfkrucifix tillverkas.	SvK
1275-1299	Dopfont av gotlandskalksten tillverkas.	Raä
1200-tal - 1300-tal	Långhuset förlängs åt öster till salkyrka.	Raä
1300 tal- 1400-tal	Sakristia med kryssvalv byggs till.	Raä
1400-talets senare hälft	Vapenhuset med kryssvalv byggs till. En föregångare till vapenhuset av trä har sannolikt funnit. Långhus och kor välvs med kryssvalv. Ett trapphus byggs i kyrkans nordvästra hörn.	Raä. SvK

1500-tal	Figur till 1200-talets triumfkrucifix tillverkas.	SvK
1635	Predikstol tillverkas av Mikael Reckner.	Raä
1640	En öppen klockstapel uppförs.	Raä
1640	Körningska gravmonumentet ställs upp.	SvK
1659	Kyrkogårdsmur med kalkbruk och spånad huv omtalas.	SvK
1670-tal	Underredet till predikstolen kom till.	Raä
1673	Valvet i koret slås om efter att östra gaveln ”remnat”.	SvK
1684	Uppmurning av kyrkogårdsmuren.	SvK
1691	Stocklås tillverkas till vapenhusets medeltida dörr.	SvK
1693	Stiglucka uppförs.	SvK
1694	Dörr införskaffas till källaren under altaret.	SvK
1694	Bänkinredning tillverkas.	SvK
1696	Nedgången till källaren bakom altaret ändras troligen.	SvK
1698	Spåning av kyrkogårdsmurens tak.	SvK
1700	Bårhus uppförs.	Raä
1701	Kyrkogårdsmuren putsas och vitfärgas samt murens tak spånas om.	SvK
1705	Lillklocka gjuts av Gerhard Meyer, Stockholm.	SvK
1706	Omfattande reparation av vapenhusets valv genomförs.	SvK
1712	Ändring av östra korfönstret.	SvK
1735	Östra gaveln tas ned och muras upp på nytt.	SvK
1750	Klockstapelns tak lagas och ”knappen och flaggan” förtentes.	SvK
1758	Oljemålning skänks och används som altartavla.	SvK
1761	Skranket tas ned i koret.	SvK
1763	Gång kring kyrkogårdsmuren tas upp samt kyrkogården uppsnyggas.	SvK

1775	Dörr av furuplank med medeltida dörring mellan sakristian och koret täcks efter ett inbrott av svartmålad järnplåt.	SvK
1776	Förändringar under ledning av muraråldermannen E. Roos. Fönsterna förändras; långhusets tre södra fönsteröppningar vidgas och tre nya fönsteröppningar tas upp på norra sidan. Ett runt fönster tas upp ovanför kyrkans västra ingång. Östra gavelns långfönster ändras till ett runt fönster. Sakristians fönster åt öst vidgas och förses med järngaller. Kyrkan avfärgas vit. Puts omnämns som täckte en tidigare gul färg med vita omfattningar. Vapenhuset ändras till materialbod. Sydportalen muras igen. Ny ingång tas upp i väster med omfattning av huggen sandsten. Orgelläktaren byggs. I samband med upptagande av västra ingången anordnas ett vindfång under läktaren med vitmålade enkla dörrar. Predikstolen flyttas från kyrkans södra sida till den norra sidan. Trappa tas upp genom muren till predikstolen. Altare förnyas. Bänkinredningen kompletteras.	Raä. SvK. UpK, 1995.
1776	Ny stiglucka uppförs mitt emot kyrkans västra ingång.	SvK
1777	Det medeltida gravvalvet muras om.	UpK
1778	Ny kyrkogårdsmur utan täckning uppförs något högre än den gamla.	SvK
1781	Nummertavlor skänks till kyrkan.	SvK
1796	Altartavla av C.W. Svedman och altaruppsats av Thure Wennberg utförs.	Raä
1807	Träd planteras	SvK
1814	Träd planteras.	SvK
1817	Sakristians golv höjs.	SvK
1826	I stället för stigluckor uppförs två ingångar försedda med stolpar av putsat tegel med tak av plåt krönta av svarvade klot.	SvK
1826	Predikstolen vitmålas.	SvK
1830	Renovering av klockstapel.	SvK
1832	Orgel och orgelfasad byggs av Pehr Zacharias Strand, Stockholm.	SvK

1847	Nya stenpelare till kyrkogårdsmurens södra ingång sätts upp. Skänks av friherre Carl Björnstjerna på Stäket.	SvK
1858	Järngrindar anskaffas till stenpelare i kyrkogårdsmurens ingång.	SvK
1859	Renovering av klockstapeln.	SvK
1872	Träd planteras.	SvK
1880	Omgjutning av den medeltida storklockan.	UpK
1881-82	<p>Restaurering genomförs efter ritningar av arkitekten Oskar Eriksson.</p> <p>Samtliga gavlar muras upp med trappgavelavsatser. Taklister med rundbågsfris av rött tegel kom till. Ett litet torn på västra gaveln kom till. Alla fönster förses med gjutjärnskarmar. Omputsning. I alla gavelfält små kors med klöverbladsformade ändar. Vindfång under läktare byggs om. Korets golv täcks med cement. Sydöstra hörnets grundmurar muras om varvid även korvalvet reparerades. Ett listartat parti på långmurarnas östra och västra delar byggs för att få en rak linje för takfoten utförs år 1776 eller år 1881. Takens spåntäckning ersätts med korrugerad plåt. Öppna bänkkvarter sätts in. Tre förankringsjärn sätts in i kyrkorummet. Körningska gravmonumentet flyttas till koret efter att ha förvarats i delar i sakristian och på kyrkogården. Vid 1700-talets mitt stod ännu monumentet på ursprunglig plats mellan altaret och sakristian.</p>	Raä. SvK. UpK, 1995
1882	Kyrkogården utvidgas åt öst och väst. Ny kyrkogårdsmur uppförs till större delen.	SvK
1883	Predikstolen renoveras och vitmålning tas bort.	SvK
1894	Järnkamin från Bolinders kom till.	SvK
1800-tal	Den stora dopfunten förses med oljemålningar.	SvK
1917	Fragment av sena 1400-talsmålningar blottas i vapenhuset.	SvK
1918	Sprickor i kyrkväggarnas östra delar.	SvK
1920	Renovering av klockstapeln.	SvK
1920-22	<p>Restaurering genomförs efter professor Martin Olssons förslag. Byggherre Marie Björnstjerna.</p> <p>1880-talets tillskott till kyrkan tas bort och återställs i överensstämmelse med äldre avbildningar. Kyrkans puts kompletteras.</p>	Raä. SvK. UpK, 1995.

	<p>Fönsternas gjutjärnskarmar avlägsnas och ersätts av träkarmar och bågar med antikglas i blyspröjsar utom i de två rundfönsterna. Taken täcks med svartjärade spån. Takprydnader av smidesjärn med vindflöjlar tillkom. Grundförstärkning. Även interiör restaurering. Vid undersökning påträffas inga spår av muralmålningar. Alla golv i kyrkan läggs om. Korgolvets cementtäckning tas bort. Innerdörrar till västra ingången sätts in. Vindfång under läktaren byggs om. Kyrkan får eluppvärmning. Ny orgel byggs av orgelfirman Furtwängler & Hammer, Hannover med bevarande av 1832-års orgelfasad. Undersökning av kyrkans gravvalv som innehöll fyra kistor av tenn och koppar tillhöriga familjen Körning.</p>	
1927	Triumfkrucifixet restaureras av Alfred Nilsson.	SvK
1944	Predikstolen konserveras av Sven Dalén och de ursprungliga färgerna (rött, grönt, blått och gult) tas fram och kompletteras.	SvK
1945	Valv och väggar vitkalkas interiört.	SvK
1946	Oljemålning tas bort från den stora dopfunten.	SvK
1945 och 1948	<p>Slutna bänkar sätts in efter ritningar av arkitekt K.M. Westerberg med insättning av äldre bänkdörrar i de främre bänkskärmarna. Predikstolen konserveras. Altaruppsats konserveras av Sven Dalén. Körningska graven nyuppställs. Triumfkrucifixet hängs upp i korbågen.</p>	Raä. SvK.
1950-tal	Klockstapeln flyttas.	Prenzlau-Enander
1951-52	<p>Vapenhus inreds till bisättningsrum. I samband med vapenhusets omgestaltning tas igenmurningen av långhusets södra portal upp och den gamla ingångens yttre omfattning av tegel friläggs (portal samtida med långhusets förlängning under sent 1200-tal).</p>	Raä. SvK.
1962	Columbarium uppförs.	Raä
1965	Kyrkogården utvidgas mellan kyrkan och columbariet.	UpK
1967	<p>Klöverbladskorsen i gavelröstena avlägsnas. Den romanska fönsteröppningen blottas.</p>	UpK, 1995.
1970	Orgeln byggs om av Olof Hammarberg, Göteborg.	SvK

1972	Kapellbyggnad efter ritningar av arkitekterna Hans Matell och Anders Nordström uppförs som annex till kyrkan i anslutning till columbariet.	Raä
1970-tal	Vapenhuset ändras till samtalsrum.	Raä
1977	Det Körningska gravmonumentet flyttas till norra långhusväggen intill predikstolen.	UpK, 1995.
1980-tal	”Klockargården” rivs. Ny församlingsbyggnad uppförs på platsen.	Raä. Sandén.
1980-tal	Två förråd uppförs.	Raä
1984	Elinstallation. Högtalare sätts upp.	SLM
1986	Utvidgning av kyrkogården i väster och norr. Minneslund inrättas. Konservering och placering av gravvård av trä från 1952 i columbariet. Ekonomibyggnad för kyrkogårdsförvaltning uppförs. Bisättningsrum anordnas i äldre byggnad vid kyrkogårdsmuren.	SLM. UpK, 1995.
1994	Invändig restaurering. Vägg återuppförs mellan kyrkorum och entré med toalett och kapphängning. Nytt vindfång med dörrar. Rengöring och lagning av valv och väggar samt omkalkning. Rengöring och konservering av inventarier. Ommålning läktarbarriär, pelare och bänkar. Korbänkarna avlägsnas. Ambo anskaffas. Nya textilskåp i sakristia. Ledningar ses över och förnyas. Brand- och stöldlarm installeras.	SLM
1997	Förvaringen till textilier ändras.	SLM
2000	Spåntaken på södra takfallet och på vapenhuset läggs om.	SLM
2001	Spåntaken tjärstryks.	SLM